

LEDER

Den evige kamp mod vrøvl

Antividsenskabelige bevægelser er ikke et nyt fænomen, men aktørerne har med de sociale platforme fået et nyt og effektivt redskab til at mobilisere.

af Lisbeth Knudsen

Lever vi i en epoke, hvor sandheden drukner i breaking news, korte nyhedssnacks, alternative fakta, virale amokløb, clickbaits, forsker-bashing og politisk spin?

Løber vi rundt i et postfaktuelt, faktaresistent samfund styret af følelser, maveførmelser, folkestemninger og digitale likes mere end videnskab og realiteter?

Vi er i hvert fald et sted, hvor disse tendenser med de sociale medier har fået en platform og en megafon til effektiv spredning af deres påstande og "alternative fakta". Og mængden af vrøvl og usandheder er blevet så stor, at de færreste orker at gå op imod strømmen. Gør man det, så ender man i skudlinjen for offentlig tilsvining og brutal, verbal klapjagt.

Og selv ejerne af de digitale motorveje – techgiganterne – har reelt ingen chance for at varedeklarere de millioner daglige opslag, om de så hyrede det halve af Indiens befolkning som kuratorer. Informationsmængderne er blevet så voldsomme, de spredes så lynhurtigt og med så mange former og formater, at vi har svært ved at

følge med og i den grad at skelne sandt fra falsk og kvalitetsinfo fra pseudo-dokumenteret vrøvl.

Vi er et sted, hvor coronapandemien blander "en generel antividsenskab, antiautoritet, anti-vaccinefølelse" sammen i én stor pærevæling ifølge doktor Anthony Fauci, den mangeårige direktør for National Institute of Allergy and Infectious Diseases, der mener, at dette har hæmmet USA's evne til at kontrollere coronavirussens udbredelse.

Vi er også et sted, hvor videnskab og forskning hentes ind i den politiske manege, når det er opportunt såsom nu i en coronapandemi og sendes ud i kulissen igen, når det ikke er nyttigt for den politiske strategi. Forskerne er – ligesom i øvrigt embedsmændene – blevet trukket tættere ind i de politisk slagsmål i de senere år. fordi forskerne kan give legitimitet eller det modsatte til et politisk udspil. Tag nu bare mink-sagen.

Medierne bruger i en ikke ubetydelig grad forskerne til at være politiske rådgivere, overdommere og krystalkuglekiggere, når politikerne ikke selv vil stille op til at svare. Eller når

der skal findes sundhedsfagligt belæg og anbefalinger for dramatiske politiske beslutninger.

Hvad ville der ske uden videnskaben?

Videnskaben har potentialet til at ændre verden og vores livsvilkår. I dag står vi over for et væld af samfundsmæssige og miljømæssige udfordringer: klimaændringer, energieffektivitet og fødevarer- og ressourcesikkerhed. Menneskeheden må gå fra en nutid baseret på ikke-bæredygtigt fossilt brændstof til fremtidens biobaserede, cirkulære økonomi baseret på både mere bæredygtige produkter og mere genanvendelse.

Vi skal dertil brødføde en stadig større og mere velhavende verdensbefolkning, samtidig med at vores CO₂-fodaft tryk må og skal reduceres. Og vi skal forberede os på den næste pandemi og de næste folkesygdomme. For nu bare at nævne nogle af de enorme opgaver, som kræver forskningen til hjælp.

Vi løser ikke disse udfordringer for kloden og menneskeheden uden den nysgerrighed og entusiasme, som driver dygtige forskere rundt på hele kloden. På trods af dens ubestridelige betydning har videnskaben i dag ikke den

status, den havde engang. Videnskabelige fakta bliver for ofte overset, forvansket eller stillet spørgsmålstegn ved, til fordel for følelser og mavefornemmelser.

Dette skifte i opfattelsen af videnskab er drevet af en række faktorer. Den stigende specialisering af videnskabelige discipliner og hurtige teknologiske fremskridt betyder for eksempel, at mange mennesker føler sig fortabte og usikre.

Hvis vi fuldt ud skal omfavne videnskabens potentiale, så må vi give forskningen sin retmæssige plads i samfundet tilbage, som det grundlag, hvorpå vi bygger økonomiske, teknologiske og samfundsmæssige fremskridt. Forskerne må engagere sig i den brede offentlighed, kaste sig ud i debatterne og kæmpe for at ændre kommunikationsmiljøet, så god videnskab ikke bliver overdøvet af myter, konspirationsteorier og misinformationer.

Folket mod elite

Ud fra de seneste års socialpsykologiske forskning kan man helt overordnet konkludere, at antividenskabelige holdninger ofte ikke skyldes faktisk uenighed eller udbredt videnskabelig skepsis, men ganske enkelt normativ uenighed.

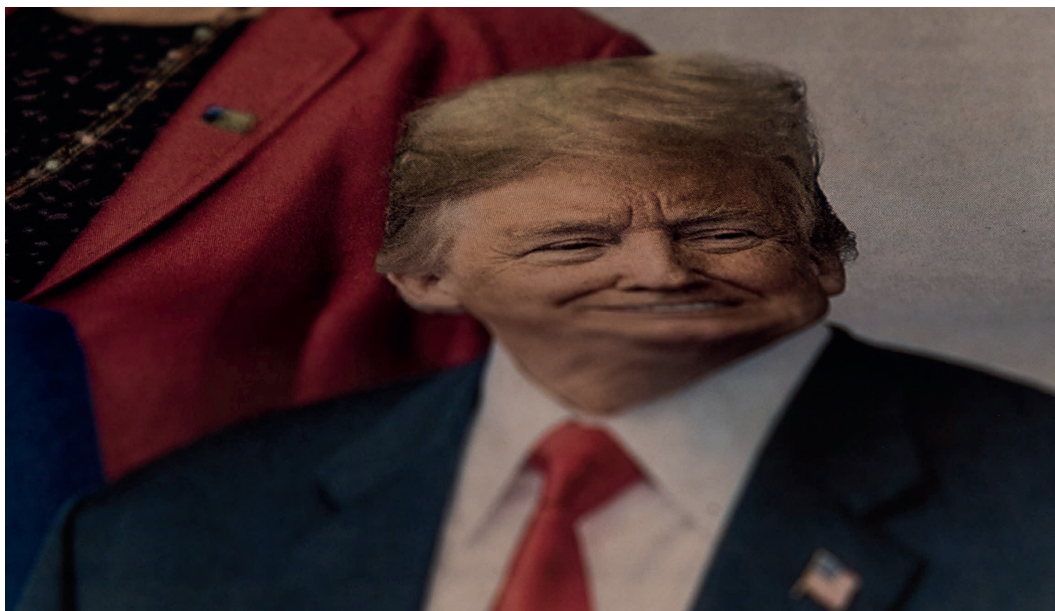

Foto: : Mediocre Studio / Unsplash

Det vil sige, at dele af befolkningen ikke deler værdier med videnskaben, der ofte ses som forbundet til myndigheder, stat, virksomheder og elite. Når man som borger oplever at blive hængt af, at stå overfor noget, som man ikke forstår eller ikke har overskud til at begribe kompleksiteten i, er det ikke unormalt at ende i forskellige former for antividenskab i selvforsvar.

Når værdifællesskabet mellem befolkning og videnskab bryder sammen, falder også den fælles virkelighedsforståelse sammen, og borgere – der er sårbare eller polariserede – søger "alternative sandheder" og andre kilder, der støtter op om deres egne holdninger.

Her opstår en grobund for konspirationer og anti-science-bevægelser. Og algoritmerne på de sociale platforme sørger for, at vi gradvis går længere og længere ind i de rum, hvor vi kan finde meningsfæller og bekræftelse på vores egne holdninger fremfor modspil.

Statsligt iscenesatte antividenskabelige tendenser har vi set i bølger gennem tiden. De seneste tydelige eksempler er to tidligere amerikanske præsidenter, Donald Trump og George W. Bush, der begge har ført en kamp imod blandt andet klimavidenskaben.

Metodikken er helt enkelt: Videnskaben fortæller os, at vores forbrug og livsstil er forkert. Det er vi uenige i. Derfor tager videnskaben fejl og kan ikke stoles på. Miskreditering af videnskaben og antividenskabelige bølger har en uendelig lang historie. Det er på ingen måde noget nyt. Og både venstre- og højrefløj har brugt det som politisk redskab. Hvis vi tager de seneste års politiske polarisering i USA, har det som nævnt handlet om sandt og falsk om menneskeskabte klimaændringer, CO2-belastninger og temperaturstigninger.

Det har handlet om forholdet til videnskabeligt dokumenterede sandheder og alternative fakta skabt til bestemte politiske formål. Om individets sundhedsfrihed i modsætning til statslige indgreb. Om et opgør mellem faktasøgende nyhedsmedier og en Donald Trump som amerikansk præsident, der blæste højt og flot på den videnskab og de medier, der kritiserede ham for at tage fejl. Ja, faktisk brugte han aktivt viden-

skaben og medierne til at skabe et billede af en elite, der rottede sig sammen mod folket. Hans folk.

Mandagstrænere udi virologi

Med pandemien har videnskaben fået en ny markant og central placering i samfundsdebatten. I Danmark er vi blevet dus med en lang række forskere og eksperter. Som virologiens mandagstrænere har vi alle lært om en række videnskabelige processer og begreber, som er blevet en ny del af vores hverdagsprog. Om fase I, II og III i udviklingen af nye vacciner. Om smittespretningsprocenter, flokimmunitet og meget mere.

Videnskaben har vundet stor respekt i folkehavet for at levere lynudviklede vacciner til et effektivt modangreb på pandemien og for at kommunikere løbende til os om nye udfordringer og videnskabelige fund på en forståelig måde. Vigtigheden af den måde forskning kommunikeres på, og vigtigheden af legitimitet i den videnskabelige rådgivning er kommet i rampe-lyset. HOPE-projektet på Aarhus Universitet har løbende fulgt danskernes holdninger til pandemien, de politiske indgreb og loyaliteten overfor de politiske beslutninger i befolkningen. Det har bidraget til at sikre jordforbindelsen til de politiske beslutninger.

Men pandemiens politiske side – indgreb i den personlige frihed, begrænsninger på bevægelsesmuligheder og krav om ændret adfærd med mundbind og coronapas – har samtidig givet den stærkest tænkelige medvind til de kræfter, der ser videnskaben og forskerne i ledtog med eliten om et fælles kontrol- og overvågningsprojekt. Og de grupper findes også i Danmark.

Grupper, som mistænker eliten for at have skabt pandemien, slutter sig sammen med andre grupper, der føler sig trådt på og overset af en alliance mellem politikerne, det store erhvervsliv, de førende meningsdannere i samfundet og medierne. Og disse grupper finder igen sammen med grupper, som protesterer mod overvågning, 5G-teknologi og vaccinationer.

Ingen ret til egne fakta

I virkeligheden burde der være en naturlig arbejdsdeling mellem medier og forskere på den ene side og politikere og borgere på den anden. Sådan at journalister og forskere arbejder på at tilvejebringe det faktuelle grundlag for diskussioner og beslutninger i et demokrati, som politikere og borgere herefter kan bruge til at danne deres holdninger ud fra.

Det burde være sådan, at vi som minimum anerkender den viden og de kendsgerninger, journalister og forskere tilvejebringer for os – også når det er kendsgerninger, vi ikke bryder os om. Men det ligger dybt i den menneskelige natur, at vi afviser information, der ikke stemmer overens med, hvordan vi selv ønsker os, at verden burde se ud. Og på dette punkt er der faktisk en urovækkende udvikling i gang. Det drejer sig ikke kun om, at mængden af vrøvl er øget, men om at de normer, der styrer den politiske kultur og tidligere har nedkæmpet vrøvlet, er ændret.

Det farlige og nye er, at en del af offentligheden – herunder indflydelsesrige offentlige personer – synes, at det er ok at argumentere på en måde, som blæser på spørgsmålet om evidens og fakta. Andre gange bliver evidens og fakta tolket og udlagt helt unuanceret eller drejet i forhold til det, der passer ind i en politisk mavefornemmelse. Alle har ret til deres egne meninger, men ingen har ret til deres egne fakta, er der blevet sagt. Alligevel afviser alt for mange veletablerede meningsdannere videnskabelige fakta og laver deres egne virkeligheder.

Forskningens rolle

Forskningens rolle i medierne er blevet større. Det er sket i takt med, at politikerne er mindre tilbøjelige til at tale substans, og at formidling bliver taget mere alvorligt i forskningsverdenen. Men der er stadig enorm lang vej til, at forskerne lærer at formidle, så deres viden kan omsættes til en bredere offentlighed.

Medierne bruger flere forskere til at perspektivere tendenser og udviklinger end til at præsentere konkrete forskningsresultater. Det

er en ny disciplin, som mange forskere ikke er komfortable med, og som bringer dem i farezonen for at blive politiske kastebolde og angrebsmål. Bruger forskerne også medierne? Ja! For en stor del af forskningen er blevet afhængig af fondsmidler og af forskernes personlige evne til at slå igennem mediemuren og deres mod til at bidrage effektivt og forståeligt til den offentlige samtale. Ikke desto mindre er der lang vej til, at de bliver belønnet lige så meget for at optræde i en serie debatprogrammer på TV med let forståelig formidling og bred gennemslagskraft, som for en forskningsartikel til en nichemålgruppe i et internationalt anerkendt videnskabeligt tidsskrift.

Kommer de antividenskabelige bevægelser til at vokse i de kommende år, eller dør de ud igen ligesom vi har set det historisk? Forskerne i den slags discipliner spår selv, at antividenskabelige bevægelser vil vokse i antal i trit med en strukturel tendens til øget polarisering, øget ulighed, en svækkelse af demokratierne og populistiske strømninger i politik.

Vaccinerne har skabt en bevidsthed om forskningens værdi for samfundet. Der er brug for at klimaforskningen, forskningen i kunstig intelligens og andre nye teknologier viser en tilsvarende værdi for samfundet og for den enkelte borger.

Lisbeth Knudsen er strategidirektør og tidligere chefredaktør for Mandag Morgen og bestyrelsesformand for Danmarks Medie- og Journalisthøjskole. Hun er tidligere ansvarshavende chefredaktør ved Berlingske og koncernchef for Berlingske Media.

